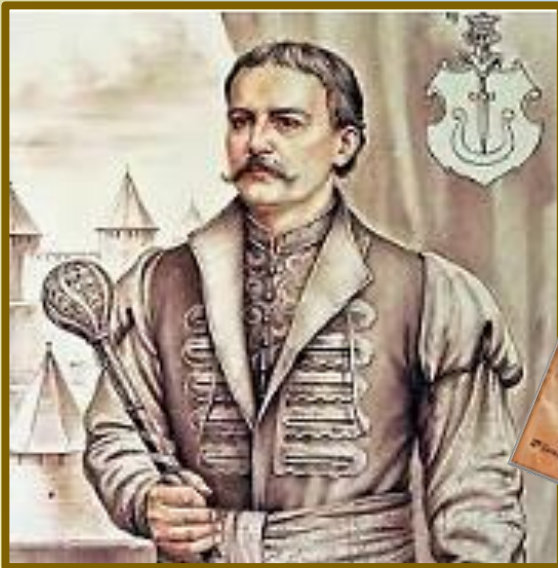

Сумська міська централізована бібліотечна система
Сумська міська центральна бібліотека ім. Т. Шевченка
Відділ довідково-інформаційної роботи

Перша Конституція України *Пилип Орлик*

Попереджувальна довідка

Суми 2021

Перша Конституція України. Пилип Орлик : попереджувальна довідка / Сумська міська центральна бібліотека ім. Т. Шевченка; відділ довідково-інформаційної роботи; уклад. Л. Д. Клімачова, Т. А. Бордунова. – Суми, 2021. – 12 с.

Конституція Пилипа Орлика для України мала важливу роль у подальшому розвитку української державницької думки. Документ написаний з урахування попереднього історичного досвіду, і хоч і не набув чинності, однак сформував соціальне підґрунтя для незалежності України, визначив її культурне право на це.

Попереджувальна довідка розрахована на широке коло користувачів.

Відповідальна за випуск: директор СМЦБС Стадниченко Л. М.

Редактор: заст. директора Бегменко О. М.

Матеріал підготували: Клімачова Л. Д.
Бордунова Т. А.

Наша адреса:

40030, м. Суми,
вул. Кооперативна, 6
Центральна міська бібліотека ім. Т. Г. Шевченка
тел. 22-63-32

E-mail: lib@library.sumy.ua
<https://libsumy.com/>

працюємо: з 9-00 до 20-00
вихідний: п'ятниця

28 червня — День Конституції України. Але чи усвідомлюємо ми, яка титанічна праця стоїть за цією датою. Усі витоки законотворення України зводяться до постаті Пилипа Орлика. Як для свого часу, гетьман Орлик мав відверто прогресивні погляди, що і вилилось у договір Війська Запорозького та Пилипа Орлика зі старшиною та козацтвом, який підписав кошовий отаман Кость Гордієнко.

✚ Перша українська конституція була прийнята на зборах козацтва біля містечка Тягина на правому березі річки Дністер 5 квітня 1710 року між гетьманом Пилипом Орликом та козацькою старшиною і козаками Війська Запорозького.

✚ Повна назва Конституції «Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького». Вона має преамбулу, 16 статей та присягу гетьмана.

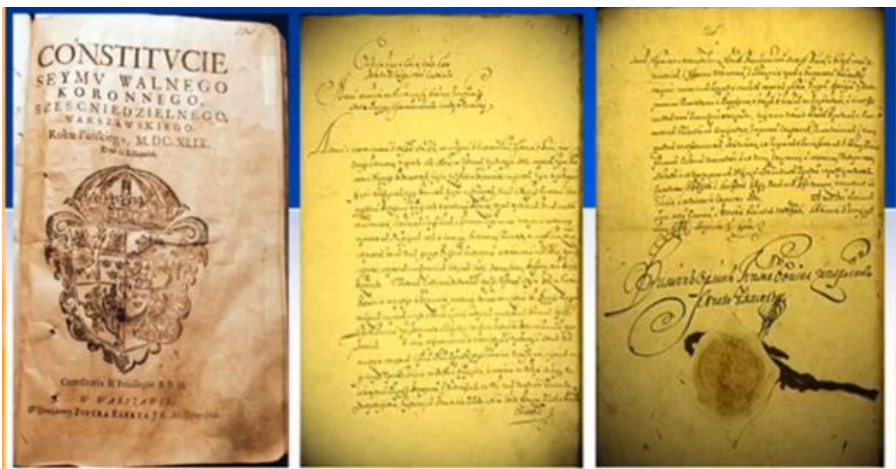
✚ Документ вважається однієї з перших конституцій Європи.

✚ Зміст та ідею Конституції Дмитро Яворницький визначив так: в Документі було викладено «весь ідеал політичних прагнень, які передові люди Запорозького Війська бажали б утілити в Україні, а водночас в Запоріжжі».

✚ Реальної сили Конституція Пилипа Орлика так і не набула, оскільки складалася вона на чужині та її укладачі не мали змоги повернутися в країну. Але в історії вона залишилася як оригінальна правова пам'ятка, яка вперше в Європі обґрунтовує можливість існування парламентської демократичної республіки.

✚ Конституція була укладена у двох примірниках: українською та латинською мовами. Латинський примірник уклали для шведського короля Карла XII.

✚ Оригінал першої сторінки Конституції зберігається в Національному архіві Швеції. Остання сторінка україномовного документу – у Російському державному архіві давніх актів (м. Москва) із оригінальним підписом Пилипа Орлика та печаткою Війська Запорозького.

✚ Прогресивне людство зберігає пам'ять про Пилипа Орлика, насамперед, як про автора першої в історії людства конституції демократичного суспільства.

✚ **Третина статей Конституції присвячена боротьбі з корупцією.** При чому у 10 статті прямо говориться «Найбільше ж на людей бідних чинять утиски і здирства та пригнічують їх тягарями владолюбні хабарники, які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові і посполиті для свого збагачення. Вони спокушають серце гетьманське, і завдяки корупції, без повного обрання та всупереч справедливості і закону, чи в уряди полковничі проникають, чи обіймають інші посади. Тому остаточно постановляється, щоб Ясновельможний гетьман жодними, хоч би й найбільшими, подарунками та респектами не спокушався, нікому за хабарі в урядах ні полковничих, ні інших військових чи посполитих посад не давав і насильно в уряд нікого не призначав»

✚ **Чи були прописані у Конституції державні символи?** Ні... Однак козаки, безумовно, надавали цим символам великого значення. Приміром, у Війська Запорозького була печатка. Нею, власне, і закріплювалася конституція. На папір покладено рожевий віск, а на ньому відтиснута печатка Війська, а поруч з нею – власноручний підпис Пилипа Орлика.

До 30-ї річниці незалежності України в заповіднику "Софія Київська" українці матимуть можливість побачити Конституцію Пилипа Орлика.

Швеція тимчасово передасть Україні оригінал латиномовної версії Конституції Пилипа Орлика 1710 року для експонування.

Цікаві факти про Пилипа Орлика

1. Одне обличчя з Мазепою

На купюрах номіналом 10 гривень зображений не Іван Мазепа, як заявлено, а його соратник Пилип Орлик. Брати художники Олександр та Сергій Харуки розповіли, що запропонували кілька варіантів портретів гетьмана Мазепи. Серед них випадково потрапив портрет Орлика. Оскільки достеменно невідомо, як виглядав Мазепа, затвердили Орлика.

2. Барон

Походить із чеського баронського роду Орликів, одна гілка якого ще за часів гуситських воєн XV ст. виїхала до Польського королівства та згодом осіла в Західній Білорусі.

3. Випускник «Могілянки»

Навчався в єзуїтському колегіумі у Вільні, а також у Києво-Могілянській колегії, яку закінчив у 1694 р. на відмінно. Під час навчання проявив талант ораторства й поезії, цікавився філософією і літературою.

4. Поліглот

Окрім української мови, вільно володів польською, болгарською, арабською, шведською, німецькою, латинською та церковнослов'янською.

5. Обраний гетьман

5 квітня 1710 року запорозькими козаками, яких іноді називають «першою українською політичною еміграцією», було обрано Пилипа Орлика гетьманом

України (у вигнанні). Обрання відбулося в присутності запорожців, генеральної старшини, козацтва, а також османського султана та шведського короля.

6. Дипломат-вигнанець

Після Полтавської битви емігрував до Османської імперії. Перебуваючи до кінця життя в еміграції, Пилип Орлик уклав союзні договори зі Швецією (1710), кримським ханом (1711, 1712), вступав у переговори з Туреччиною, намагаючись схилити ці країни до війни з Московською державою з метою визволення України.

7. Автор першої у світі конституції

Автор першої у світі конституції сучасного вигляду. Документ визначав права та обов'язки всіх членів Війська Запорозького й був затверджений шведським королем Карлом XII. Хоча вона й не набула чинності, оскільки була написана в умовах вигнання, але залишається пам'яткою української політико-філософської та правової думки.

8. Борець із корупцією

Шість статей Конституції спрямовані проти зловживання владою і на боротьбу з корупцією. Цей термін вживають у написаному староукраїнською мовою оригіналі тексту. Зокрема гетьманові заборонялося «на свій персональний пожиток використовувати військовий скарб, а задовольнятися лише своїми оброками та приходами, які кладуться на булаву та його гетьманську особу». Ще один антикорупційний пункт був проти пільговиків, які вибили собі звільнення від повинностей.

Про Конституцію Пилипа Орлика пропонуємо почитати:

Главацький М. В. Пилип Орлик / М. В. Главацький. - К., 2016. - 144 с.

Коваль Р. М. Отаман Орлик : іст. нарис. Кн. 1 / Р. М. Коваль. - К., 2010. - 384 с.

Коляда І. Пилип Орлик / І. Коляда, С. Коляда, О. Кирієнко. - Х., 2019. - 122 с.

Конституція Пилипа Орлика. - Суми, 2015. - 18 с.

Корогод Г. І. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції : навч. посібник / Г. І. Корогод, В. П. Грובה. - Суми., 2011. - 128 с.

Литовченко Т. І. Орлі, син Орлика : роман / Т. І. Литовченко. - Х., 2010. - 282 с.

Різниченко В. Пилип Орлик - гетьман України / В. Різниченко. - К., 1996. - 302 с.

Чухліб Т. Пилип Орлик / Т. Чухліб. - К., 2013. - 64 с.

***

Білоцерківський В. Я. Пилип Орлик // Історія України : навч. посібник / В. Я. Білоцерківський. - К., 2007. - С. 216-218.

Журавльов Д. «Бути чи не бути», або пригоди українського Дон Кіхота : Пилип Орлик // Усі гетьмани України / Д. Журавльов. - К., 2012. - С. 445-464.

Конституція Пилипа Орлика // Юридична енциклопедія. Т.3. К-М. - К., 2001. - С. 297-298.

Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького» 1710 // Енциклопедія історії України. Т. 8. - К., 2011. - С. 24-28.

Пилип Орлик // Володарі гетьманської булави : іст. портрети. - К., 1995. - 560 с.

Пилип Орлик // Українці, що удосконалили світ. - Х., 2006. - 80 с.

Пилип Орлик та його Конституція // Історія державності України : підручник / за ред. : О. М. Бандурки, О. М. Ярмиша. - Х., 2004. - С.220-221.

[Пилип Орлик] // Заповіт батьків : збережемо рідну землю для нащадків! - К., 2011. - 151 с.

Потоцький В. П. [Пилип Орлик] // Хто є хто в українській історії / В. П. Потоцький. - Х., 2010. - 160 с.

Реєнт О. П. Пилип Степанович Орлик // Усі гетьмани України : легенди, міфи, біографії / О. П. Реєнт, І. А. Коляда - Х., 2007. - С.297-320.

Сорока Ю. В. Безгетьмання та останній гетьман України / Ю. В. Сорока. - Х., 2012. - 120 с.

Червінський В. І. Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького між Пилипом Орликом і між старшиною, полковниками, а також Військом Запорозьким (1710 р.) // Історія України : джерельний літопис / В. І. Червінський, М. І. Обушний. - К., 2016. - С.229-240.

Чухліб Т. [Пилип Орлик] // Секрети українського полівасалітету. Хмельницький - Дорошенко - Мазепа / Т. Чухліб. - К., 2011. - 327 с.

Чухліб Т. В. Завершення шляху: Конституція України 1710 р. про стосунки з Москвою і Стокгольмом // Шлях до Полтави : Україна і Росія за доби гетьмана Мазепа / Т. В. Чухліб. - К., 2008. - 263 с.

Шудря М. А. [Пилип Орлик] // Січ - Мати / М. А. Шудря. - К., 2008. - 560 с.

***

Азаренков В. Гетьман Пилип Орлик і перша українська Конституція : присвячено 10-й річниці прийняття Конституції України / В. Азаренков // Суми і сумчани. - 2006. - № 26(29 черв.). - С. 8.

Антончик Л. Конституція Пилипа Орлика : до сценарної скарбнички / Л. Антончик. // Позакласний час. - 2015. - № 5. - С. 45-47.

Апанович О. Конституція Пилипа Орлика / О. Апанович // Хроніка-2000. - 1998. - № 23-24. - С.90-97.

Гетьман у вигнанні : 345 років від дня народження Пилипа Орлика; цікаві факти з життя; Конституція; байки // Шкільна бібліотека. - 2017. - № 9. - С. 71-75.

Головатий С. Так чим же на правду є "Конституція Пилипа Орлика"? / С. Головатий // Право України. - 2016. - № 1. - С. 113-129.

Голосніченко Д. Розподіл повноважень державних органів і посадових осіб за конституцією гетьмана Пилипа Орлика / Д. Голосніченко // Юридична Україна. - 2008. - № 3. - С. 4-6.

Гончарук П. Провісник української конституційної державності / П. Гончарук : [Пилип Орлик] // Київська старовина. - 2007. - № 6. - С. 11-29.

Гребенникова Е. Маном стал изгнанник Пилип Орлик / Е. Гребенникова // Сегодня. - 2015. - 16 апр. - С. 33

Дробязко Н. Державотворець Пилип Орлик : єдиний, хто більше тридцяти років гетьманував в еміграції та весь час боровся за незалежність української землі / Н. Дробязко // День . - 2020. - № 118/119. - С. 13.

Журбелюк Г. Орликова Конституція і вияви ментальності українства / Г. Журбелюк : до 300-річчя першої української Конституції // Київська старовина. - 2009. - № 3. - С. 38-49.

Кресін О. В. «Пакти й Конституції законів і вільностей Запорозького Війська...» 1710 р. : [Конституція Пилипа Орлика]: О. В. Кресін // Український історичний журнал. - 2005. - № 2. - С.192-203.

Кралюк Петро. (Не)наша Конституція : який стосунок до України мала "Ustawa rzadowa" і чому її вимагала скасувати Росія? / Петро Кралюк. – День - 2019. - С. 14-15.

Матях В. М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик : історико-історіографічний портрет політика / В. М. Матях // Український історичний журнал. - 2011. - № 4. - С. 116-132.

Нога Геннадій. Про що мовчать і не мовчать щоденники / Геннадій Нога // Слово і час. - 2021. - № 2. - С. 123-124.

Про введення в обіг пам'ятної монети : "300-річчя Конституції Пилипа Орлика" // Вісник Національного банку України. - 2010. - № 5. - С. 60.

Радько П. Вікові традиції українського народу : [Конституція Пилипа Орлика] / П. Радько // Київська старовина. - 2010. - № 2. - С.62-70.

Рудик П. Внесок суддів Конституційного Суду України в дослідження положень "Договорів і постанов" Пилипа Орлика 1710 року / П. Рудик // Віче. - 2012. - № 2. - С. 29-32.

Сергійчук Володимир. Пилип Орлик : "Нехай Московщина назавше виведе із нашої землі своє військо" / Володимир Сергійчук. // Голос України. - 2018. - № 146. - С. 10.

Скрипнюк О. Конституція Пилипа Орлика 1710 року: основні правові і політичні ідеї та її історичне значення / О. Скрипнюк // Юридична Україна. - 2010. - № 12. - С. 4-10.

Соболь В. Щоденник Пилипа Орлика : про історичні перспективи України / В. Соболь // Дивослово. - 2012. - № 7. - С. 54-57.

Тельміський Іов. Архієпископ Тельміський Іов: "Іван Мазепа і Пилип Орлик першими повернулися під омофор

Вселенського Патріархату. В Конституції Пилипа Орлика це заповідалось і наступникам..." / Іов Тельміський; вів бесіду І. Миревський // Пам'ятки України. - 2018. - № 7/9. - С. 4-18.

Томенко М. П'ять уроків Мазепи - Орлика для сучасної конституційної дискусії / М. Томенко // Віче. - 2015. - № 23/24. - С. 32-34.

Трофимук О. Літературна спадщина гетьмана Пилипа Орлика / О. Трофимук // Слово і час. - 2010. - № 10. - С. 42-49.

Фрагменти з Конституції Пилипа Орлика // Хроніка-2000. - 1998. - № 23-24. - С.97-102.

Шекет Ю. Пилип Орлик: корабельник світовому штормі / Ю. Шекет: а-цв.ил. // Личности. - 2020. - № 9/10. - С. 46- 59.

Інтернет-джерела

Шурхало Дмитро. Конституція Пилипа Орлика як антикорупційна програма [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. — 2010. — 16 квіт. — Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/2015853.html> (дата звернення : 25.06.21). — Назва з екрана.

Оригінал Конституції Пилипа Орлика потрапить до України - вперше за 311 років [Електронний ресурс] // Укрінформ : мультимедійна платформа іномовлення України. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3249999-original-konstitucii-pilipa-orlika-potrapit-do-ukraini-vperse-za-311-rokiv.html>(дата звернення : 25.06.21). — Назва з екрана.

Ільченко Руслана. Як у Росії знайшли оригінал Конституції Пилипа Орлика [Електронний ресурс] // УНІАН : Інформаційне агенство. — 2010. — 22 груд. — Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/440588-yak-u-rosiji-znayshli-original-konstitutsiji-pilipa-orlika.html>(дата звернення : 25.06.21). — Назва з екрана.

Пам'ятник Пилипу Орлику, Київ